

Που είναι ο ορίζων;

Σωτήρης Μανωλόπουλος

Ορισμένα άτομα, συνήθως έφηβοι, συνήθως κορίτσια, λένε ότι αυτοτραυματίζονται διότι έτσι αισθάνονται ζωντανοί, πραγματικοί, παρόντες στην εμπειρία. Έτσι λένε απαλλάσσονται από μια αίσθηση μουδιάσματος της ύπαρξής τους. Οι έφηβοι αυτοτραυματίζονται κόβοντας ή γδερνοντας το δέρμα τους – ώστε να προκληθεί αιμορραγία - με αιχμηρά αντικείμενα (ξυραφάκια, λεπίδες, συνδετήρες, καπάκια από στυλό), ή τρυπώντας, ή καίγοντας το δέρμα τους με αναπτήρες και τσιγάρα, ή χτυπώντας και μελανιάζοντας το σώμα τους σε πόρτες, έπιπλα, και τοίχους, η τσιμπώντας, ξύνοντας το δέρμα τους και τις πληγές του.

Οι Gvion και Facher (2015) ερεύνησαν πως οι αυτοτραυματισμοί των εφήβων συνδέονται με πρώιμα τραύματα. Για τον Ferenczi (1933) τα πραγματικά τραύματα αφήνουν μνημονικά ίχνη τα οποία το άτομο επαναλαμβάνει στη γλώσσα του σώματος και των πράξεων διχτομώντας τον εαυτόν του και προκαλώντας ένα διαρκές μαρτύριο ταύτισης με τον επιτιθέμενο (με την ενοχή που αυτός δεν μπορεί να αισθανθεί).

Ο αυτοτραυματισμός είναι μια τιμωρία, που δίνει σαφήνεια στην ασαφή (μη επαρκώς αναπαραστημένη και απαρτιωμένη) αίσθηση ενοχής. «Ονομάζει» χωρίς λέξεις αυτό που δεν δύναται να ονομασθεί και να εκφρασθεί (Blass, 2025, Nick, 2025). Η «θεραπεία» του τραύματος με σαδομαζοχιστική συμπεριφορά εκ των έξω εμπλέκει τις αισθήσεις του σώματος στην θέση του ανεπαρκούς συμβολικού αντικειμένου και της πενιχρής φαντασίωσης (Grossman, 1991). Η αυνανιστική οργιαστική εκφόρτιση συμβαίνει στις στιγμές του αυτοτραυματισμού (Daldin, 1988). Το δέρμα είναι όργανο επαφής και σεξουαλικής διέγερσης, αλλά και αυτιστικής άμυνας εναντίον του φόβου απώλειας της σχέσης με το αντικείμενο.

Ο Freud (1916) περιέγραψε αυτούς που κάνουν μια εγκληματική πράξη λόγω ενοχής. Με την εγκληματική πράξη αγκιστρώνουν την ενοχή τους σε κάτι. Της δίνουν υπόσταση, πραγματικότητα, αιτία. Εξ αιτίας της ανεπαρκούς αναπαράστασης, διαφοροποίησης και απαρτίωσης της ενοχής, επικρατεί ο ψυχαναγκασμός της επανάληψης της ανάγκης για τιμωρία.

Οι αποσυνδέσεις είναι άμυνες εναντίον του αντικειμένου που εισβάλλει-καταπατά, διακόπτει την συνέχεια της ύπαρξης. Οι αυτοτραυματισμοί συρράπτουν μέρη του εαυτού που αποσυνδέονται.

Μια αγγλόφωνη έφηβη μου επέστησε την προσοχή στην αγγλική λέξη «stitch» ως μια μεταφορά που σημαίνει την οξεία αίσθηση του πόνου που μοιάζει με τρύπημα, βελονιά, μαχαιριά, σφάχτη, τσίμπημα, σουβλιά. Με αυτήν την μεταφορά μπορούμε να αποδώσουμε την διπλή λειτουργία του αυτοτραυματισμού του δέρματος αφενός ως αναβίωση της τραυματικής λύσης της συνέχειας, και ως ράμμα, ραφή, στροφή με μια βελονιά με κλωστή, που αποκαθιστά την συνέχεια.

Στο παιδικό φιλμ «Lilo & Stitch» των Sanders and DeBlois, το όνομα 'Stitch' δείχνει τα δύο πρόσωπα ενός χαρακτήρα, αφ' ενός ως δημιουργού χάους και καταστροφής, αφετέρου ως κρυφού εαυτού με ενσυναίσθηση και επιθυμία να ανήκει, που φανερώνεται σταδιακά. Έχει δυναμικό βίας, αλλά και ικανότητα να φέρνει ανθρώπους μαζί. Από μοναχικό πλάσμα γίνεται αγαπημένο μέλος της οικογένειας. Θέλει να μοιάζει - και να μοιράζεται εμπειρίες - με άλλους.

Ορισμένοι αυτοτραυματιζόμενοι έφηβοι αισθάνονται τον σωματικό εαυτό, ως αποσυνδεδεμένο, χωριστό σαν εξωτερικό αντικείμενο. Το σώμα τους δεν είναι προσωποποιημένο. Με τους αυτοτραυματισμούς βρίσκουν «θεραπεία» των αποσυνδέσεων. Όταν αυτοτραυματίζονται η ψυχή συνέρχεται, έρχεται στο σώμα, αισθάνονται τον εαυτό πραγματικό. ζωντανό. Ο αυτοτραυματισμός δίνει σαφήνεια στην διάχυτη αίσθηση δυσφορίας, στην ασαφή αίσθηση του εαυτού και του αντικειμένου. Έχουν εστία, συγκεντρώνονται. Οι έφηβοι σχηματίζουν αθροίσματα παρά ομάδες. Αθροίζω στα ελληνικά σημαίνει εστιάζω. Μοιάζοντας στην εμφάνιση ο ένας με τον άλλον τονίζουν την μοναδικότητά τους (Winnicott, 1963).

Η συναισθηματική διάθεση που καταλήγει σε αυτοτραυματισμό βιώνεται ως καθίζηση του ορίζοντα. Το εύρος του ορίζοντα των συναισθημάτων στενεύει όταν ένα παιδί «θεραπεύει» την θλιμμένη μητέρα του. Για να την κάνει χαρούμενη γίνεται ρηχό. Δίνει παραστάσεις (Winnicott, (1948). . Με τους αυτοτραυματισμούς τους αργότερα στην εφηβεία προσπαθεί να βρει που είναι ο δικός του πόνος

Winnicott (1963) υποθέτει ότι η επικοινωνία του εαυτού με υποκειμενικά αντικείμενα δεν απευθύνεται σε κανένα χωριστό αντικείμενο (εξωτερικό ή εσωτερικό). Αλλά είναι αυτή που δίνει στην εμπειρία την αίσθηση της πραγματικότητας, της ζωντάνιας, της

παρουσίας. Ο εαυτός αρχικά δεν επικοινωνεί, δεν διατίθεται να βρεθεί αντικειμενικά. Υπάρχει ένας πυρήνας του εαυτού που είναι απόλυτα προσωπικός. Ο Winnicott αναφέρεται στην ζωντάνια. Το αντίθετο της ζωντάνιας είναι η νεκρότητα, όπως παρατηρούμε στην μανιακή άμυνα. Το άλλο αντίθετο της ζωντάνιας είναι απλά η απουσία της ζωντάνιας. Εδώ ισοδυναμεί η σιωπή με την επικοινωνία και η ακινησία με την κίνηση, όπως ένα άγαλμα ενσαρκώνει τον χρόνο της κίνησης, και όπως μια ομάδα χορού για μια στιγμή σταματά σαν άγαλμα τον χρόνο της κίνησης.

Στην αρχή της ζωής, η ύπαρξη είναι σιωπηλή, το βρέφος δεν ξέρει ότι υπάρχει, απλά συνεχίζει να είναι. Αυτή η σιωπηλή ύπαρξη είναι η επικοινωνία του. Το περιβάλλον κρατά την διαδικασία μέσα στον χρόνο. Κρατά τον αντικείμενο κόσμο υποκειμενικό. Οι αντιδράσεις στις διακοπές της αίσθησης του είναι αντιμετωπίζονται με διχοτομήσεις, που συνιστούν τον ψευδή εαυτόν, μια άμυνα που προστατεύει τον αληθινό εαυτό. Εάν οι πρώιμες αποτυχίες της μητέρας είναι ακραίες, οι λειτουργίες του εγώ και οι σχέσεις αντικειμένου τους ωριμάζουν πρόωρα. Τότε σχηματίζονται αντιδραστικοί χαρακτηρισολογικοί σχηματισμοί (self-holding).

Στην κατάσταση υγείας, γράφει ο Winnicott (1963, σ. 181) το βρέφος δημιουργεί αυτό που υπάρχει κάπου εκεί γύρω περιμένοντας να ευρεθεί. Ένα καλό αντικείμενο δεν είναι καλό στο μωρό εκτός εάν δημιουργείται από το μωρό. Στην αναλυτική διαδικασία το ερώτημα «που είναι ο ορίζων» γίνεται «που είναι το αντικείμενο».

Ο Winnicott (1963) εξετάζει την τοποθεσία του αντικειμένου. Γράφει: η αλλαγή από υποκειμενικά σε αντικειμενικά αντιληπτό αντικείμενο. ευοδώνεται λιγότερο αποτελεσματικά με ικανοποιήσεις από ότι με ματαιώσεις. Στην περιοχή της εμπειρίας πριν γίνει η συγχώνευση (fusion) των ενορμήσεων, οι συμπεριφορές που είναι αντιδραστικές προς τις αποτυχίες της μητέρας-περιβάλλον, δεν είναι επιθετικότητα αλλά ταραχή-δυσφορία (distress).

Η παρουσίαση θα επικεντρωθεί στους μετασχηματισμούς στην μεταβίβαση και αντιμεταβίβαση στην ψυχαναλυτική εργασία με εφήβους που αυτοτραυματίζονται. Ιδιαίτερα θα επικεντρωθεί στους μετασχηματισμούς της αίσθησης της δυσφορίας και της επιθετικότητας.

Ο αναλυτής μαζί με τον έφηβο παίζουν και επεξεργάζονται από κοινού μια εμπειρία που δημιουργούν και ζουν (Bollas, 1988). Επαγωγικά δομούν την ερμηνεία της από κοινού. Η μεταβίβαση είναι μια επανάληψη είναι και μια νέα δημιουργία.

Ο αναλυτής στέκεται σε μια θέση άγνοιας και δεκτικής αναμονής, απέναντι στο άγνωστο. Η μεταβίβαση θα του δώσει μια θέση, και από αυτήν την θέση θα ερμηνεύσει. Μαζί με το ασθενή θα φτιάξουν ένα νόημα, έτσι θα ανοίξουν το μέλλον.

Αυτή η ιδέα πλησιάζει αυτό που ο Bion (1962) προσπαθεί να πει όταν λέει ότι μπορεί κανείς να αισθάνεται πόνο αλλά να μην υποφέρει τον πόνο. Χρειάζεται να δώσει νόημα στα βήτα στοιχεία του πόνου, να τον αναπαραστήσει με την άλφα λειτουργία του. για να μπορέσει να τον υποφέρει (να τον δημιουργήσει) και άρα να τον βρει.

Βιβλιογραφία

Blass, H. (2025). *Self harm in adolescence and psychoanalysis as anchor*. Presented on July 31, 2025, in the panel with the title Self-harm in adolescence at the 54th IPA Congress in Lisbon.

Bollas, C., (1988). *Forces of Destiny London*. Free Association Books.

Daldin, H. (1988). A Contribution to the Understanding of Self-Mutilating Behaviour on Adolescence. *Journal of Child Psychotherapy*, 14A(1):61-66.

Freud, S. (1916). Some character types met with in psychoanalytic work, *SE* 14.

Freud, S. (1930). Civilization and its discontents. *SE* 21.

Friedman, M, Glasser, M., Laufer, E., Laufer, M. and Wohl, M. (1972). Attempted Suicide and Self-Mutilation in Adolescence: Some Observations from a Psychoanalytic Research Project. *International Journal of Psychoanalysis*, 53:179-183.

Grossman, W.I. (1991). Pain, aggression, fantasy, and concepts of sadomasochism. *Psychoanalytic Quarterly*, 60: 22-31.

Gvion, Y., Fachier, A. (2015). Traumatic Experiences and Their Relationship to Self-Destructive Behavior in Adolescence. *Journal of Infant, Child & Adolescent Psychotherapy*, 14(4):406-422.

Nick, S. (2025). *Self harm in adolescence*. Presented on July 31, 2025, in the panel with the title Self-harm in adolescence at the 54th IPA Congress in Lisboa.

Winnicott, D.W. (1948). Reparation in respect of mother's organized defence against depression. In *Through Paediatrics to Psychoanalysis*, London: Karnac, 1992.

Winnicott, D. W. (1963). Communicating and not communicating leading to a study of certain opposites. In *The Maturational Processes and the Facilitating Environment*. New York: International Universities Press, 1965.